

Sammlaren

Tidskrift för

svensk litteraturvetenskaplig forskning

Årgång 94 1973

Svenska Litteratursällskapet

REDAKTIONSKOMMITTÉ

Göteborg: Lennart Breitholtz

Lund: Staffan Björck, Carl Fehrman

Stockholm: Örjan Lindberger, Inge Jonsson

Umeå: Magnus von Platen

Uppsala: Gunnar Brandell, Thure Stenström

Redaktör: Docent Ulf Wittrock, Litteraturvetenskapliga institutionen, Villavägen 7,
752 36 Uppsala

I analysen av Herr Sleeman lanseras begreppet »segment» («tematiskt-motiviska enheter») och idén om en »segmentanalys» («hur de olika segmenten är relaterade till varandra»). Eftersom »segment» närmast associerar till »tvärsnitt», medan det tematiskt-motiviska hör till textens dynamiska linjespel – vilket den fina demonstrationen av ledmotiven i Herr Sleeman bekräftar – kan terminologin inte kallas lyckad; den får heller inte någon upprepad betydelse hos Törnqvist. Mer motiverad är då den »sekvensindelning» Törnqvist förespråkar för exempelvis Första varingen: dvs. en nerbrytning av spelscenerna till mindre enheter på grundval av entréer och sortier. Det gäller dock att hålla i minnet, att detta är ett »grepp» med mycket begränsat användningsområde.

Överhuvud måste det nog sägas vara beklagligt, att Egil Törnqvist, som så förtjänstfullt gått i bräsch för en dramaforskning i vårt land, stannat i en nu föräldrad skola för »teknisk» analys med dess mer mekaniska syn på dramastrukturen. Lika passerad är ju den därmed sammanhängande bindningen till Aristoteles. Varför så hårt väga och mäta Johan Ulfstjerna mot en drygt 2000-årig uppfattning om det tragiska, när Tor Hedberg, som tidigt manifesterade intresse för den modernare scenkonst vilken bröt fram vid sekelskiftet, mycket väl kan ha haft andra ideal i tankarna? Törnqvists slutkläm i analysen av Hedbergs pjäs lyder: »Om stycket också inte till fullo uppfyller kraven på en tragedi, kommer det dock tragedin ganska nära. Om hur många svenska 1900-talsdramer kan detta sägas?» Nog känner väl Törnqvist till hur irrelevant det blivit, efter Morris Weitz' och E. D. Hirschs forskningar i tolkningens problematik, att betydigt fixera »det tragiska»; och nog vet han bättre än så vad som i realiteten hänt i 1900-talets dramatik och teater – också den svenska?

Titeln på boken måste slutligen ifrågasättas. Vad är *svenska* dramastrukturer? Inte utmärks väl konstnärliga strukturer av nationella egenskaper? Och det förpliktar att sätta *struktur* i så framskjuten position som i boktiteln. Men något försök till definition finns inte i Törnqvists framställning. Först på s. 35 kommer »struktur» in, som avsnittsrubrik, dock utan någon anknytning till termen i avsnittet självt. Ordet figurerar opreciserat ännu några gånger (s. 59, 85, 129, 154); vid ett tillfälle introduceras det likaså oförklarade begreppet »den tematiska texturen». I ett av de arbeten, som Törnqvist själv fört upp i sin imponerande bibliografi, Paul M. Levitts *A Structural Approach to the Analysis of Drama* (1971), finns faktiskt ett elementärt hållet, instruktivt inledningskapitel, *Structure in the Dramatic Text*, som Törnqvist exempelvis kunde refererat. Levitt diskuterar

inte bara strukturbegreppet utan bekänner sig också emfatiskt till den grundhållning till analysens metodik som blivit mer och mer ofrånkomlig i modernt textstudium: »In other words, before we can analyze the relation of the part (or parts) to the whole, we must know what the whole is or means. [---] The process of determining structure starts, as I have said, from the point of view of the whole rather than from any single part.»

Ulla-Britta Lagerroth

Kurt Johannesson & Christer Åsberg: *Asiens litteratur*. Almqvist & Wiksell. Sthlm 1972.

På ett lika lättvindigt som oförlåtligt sätt har i vårt land begrepp som 'världslitteraturen' och 'allmän litteraturhistoria' kommit att beteckna nästan uteslutande den västerländska litteraturen och dess historia. De litteraturstuderande har kunnat lämna universiteten med t. o. m. högre betyg utan att ha fått anledning tro annat än att världslitteraturen är detsamma som den västerländska och att andra litteraturer än de europeiska haft en helt marginell historisk betydelse och utgör ett slags outvecklade u-landsföreteelser. Ingenting kunde vara mera felaktigt. Ända fram till mitten av förra seklet har vår egen världsdel varit den mottagande parten, och man frestas spekulera i hur det kan komma sig att våra litteraturhistoriska översikts- och uppslagsverk kan se ut som de gör nästan 200 år efter Herders *Stimmen der Völker* och Goethes – något yngre – förhoppning om en världslitteratur bestående av jämbördiga nationallitteraturer. Utrymmes- och tidsbrist – det senare vad universitetskurserna beträffar – räcker inte på långt när som förklaring. Det rör sig om en genom generationer etablerad europeisk lokalpatriotism på hela kulturområdet.

Under det sista decenniet har dessbättre de murar som inskränkt vårt synfält börjat partiellt raseras. Den student som önskar orientera sig i andra litteraturer än de västerländska är inte längre nödsakad att först bli arabisk filolog, sinolog, indolog, japanolog eller ägna sig åt något annat mer eller mindre tidsödande specialstudium innan intresset kan tillgodoses.

Det första tecknet på en omsvängning kom vid 60-talets mitt, då Bonniers fann sig nödsakad att komplettera sin och professor Tigerstedts allmänna litteraturhistoria med tilläggsbandet *Utomeuropeiska litteraturer*, utgivet 1966. Det är ett verk med många och stora förtjänster, men också många och besvärande brister. Bland de senare främst en anhopning av namn och titlar och en brist på samordning de olika avsnitten emellan som har gjort boken svår att använda i

undervisningen i litteraturvetenskap. Bara två av de medverkande författarna, Göran Malmqvist och Bo Utas, som behandlar kinesisk resp. persisk litteratur, skriver på en gång pedagogiskt, informativt och med blick för det *litteraturhistoriskt* väsentliga. Ett alternativ till Utomeuropeiska litteraturer har därför bedömts som önskvärd, ja nödvändigt, om det växande intresset för de icke västerländska litteraturerna skall kunna tillgodoses på grundkursnivå.

Under 1972 tillkom två sådana alternativ, dels det av Billeskov-Jansen m.fl. redigerade 12-bandsverket *Världslitteraturens historia*, dels Johannesson/Åsbergs kortfattade *Asiens litteratur*. Det förra är ett ambitiöst utgivningsföretag med pretentionen att presentera världslitteraturen på ett helt nytt sätt, med de främmande, t.ex. orientalska litteraturerna inordnade i sitt historiska sammanhang med de västerländska. Tanken är utmärkt, men resultatet har ändå blivit en halvmesyr. De enskilda avsnitten är i och för sig utmärkta, informativa och pedagogiska, men verkets hela uppläggning vittnar tydligt om ett rent västerländskt perspektiv på världslitteraturens historia. Det räcker med att peka på volymtitlar som *Renässansen*, *Klassicismen*, *Upplysningstiden*, *Förromantiken* osv., beteckningar som avser rent europeiska förhållanden. På detta *europeiska* mönster har avsnitten om kinesisk, japansk osv. litteratur – i de volymer de alls förekommer – applicerats som marginella färgklickar.

Johannesson/Åsbergs utmärkta lilla handledning i asiatisk litteratur var ursprungligen ett kompendium använt i litteraturundervisningen i Uppsala. Boken är således direkt tillrättagad för akademisk grundkursnivå: de båda författarna har stannat för de historiska sammanhang och de litterära verk som det är väsentligt och nödvändigt att känna till, medan resten har fått utgå. Som introduktion till studiet av Asiens litteraturer uppfyller boken därför högt ställda krav. Väl inläst bör den betydligt underlätta penetreringen av de annars ganska mastiga avsnitten om t.ex. arabisk och indisk litteratur i Bonniervolymen av 1966.

På ett mycket instruktivt och klagörande sätt betraktar de båda författarna de olika språken och litteraturerna i Asien som delar i respektive kulturområdes sociala, kulturella och religiösa system. De förlorar dock aldrig det skönlitterära intressanta ur sikte, och de drar många givande paralleller till västerländska förhållanden. Att de inte besväras av någon europeisk chauvinism framgår av många motiverade omdömen som detta: »Under medeltiden ter sig islams kulturliv i de flesta avseenden, framförallt genom sin bredd och rikedom, vida överlägset det kristna Europas.» Framställningen präglas genomgående

av en uppfriskande brist på förutfattade meningar.

Med tanke på att ingen av dem är specialist inom något av de språkområden de behandlar är deras framställning välorienterad också vad gäller de senaste decennierna, vilka brukar vara svårast att få grepp om. (Med viss rörelse finner jag att de dragit nytta av mina egna försök till upptäcktsfärder på det japanska fältet.) I några fall hänvisar de dock vagt och intetsägande till påverkan från Eliot, europeisk surrealism och existentialism, men bara när det gäller den moderna indiska litteraturen är framställningen bristfällig. Tre så framstående engelskspråkiga indiska författare som Mulk Raj Anand, Raja Rao och R. K. Narayan nämns över huvud taget inte (jag hänvisar till Iengar eller Derretts verk om modern indisk litteratur på engelska från 1962 resp. 1966).

Några direkta eller störande felaktigheter har jag inte funnit, men jag föreslår att då en ny upplaga blir aktuell ordningen inom de japanska namnen kastas om i enlighet med europeiskt bruk. Oiniterade läsare bör få klart för sig att författarinnan till 1000-talets japanska storverk inom romankonsten, Genji monogatari, heter Shikibu i förnamn och att *Murasaki* är hennes familjenamn, inte omvänt.

Författarna kan också kosta på sig att ta med några sidor om Gilgamesh-eposet, den asiatiska litteraturens grandiosa begynnelse för 3500 år sedan. Det behandlas visserligen, liksom den hebreiska litteraturen, i andra och större handböcker, men utan dessa båda grundstenar vilar framställningen inte lika säkert på den västasiatiska sidan som på den ostasiatiska.

Reidar Ekner

I. R. Galperin: *Stylistics*. Higher School Publishing House. Moscow 1971.

Denna bok har varit synnerligen svår att få tag i; bokhandelsbeställningar och brev till Moskva visade sig fruktlösa och först ett år efter min ursprungliga förfrågan har det lyckats slaviska biblioteket i Oxford att anskaffa den. Denna recension skrives i förhoppning att en och annan läsare i Sverige skall beställa boken och ha större tur än jag med anskaffningen – för det är den värd.

Galperin är lingvist och hans bok är avsedd som en teoretisk kursbok i stilistik, varvid han tar det engelska litterära språket som sitt undersökningsmaterial. Hans avsikt är att definiera de tillbuds stående medel i engelskan (kanske också andra språk, tillägger han) som tjänar bestämda